

VYRIAUSIOSIOS
TARNYBINĖS
ETIKOS KOMISIJOS
VEIKLOS
2024 METŲ
ATASKAITA

Ataskaitoje vartojamų pavadinimų ir terminų santrumpos

ABTĮ – Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas

Atitikties pareigūnas – institucijoje ar įstaigoje paskirtas asmuo, atsakingas už interesų derinimo srities priežiūrą ir kontrolę

VTEK – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija

LVD – lobistinės veiklos deklaracija

LVĮ – Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas

VPEK – Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksas

PINREG – Privačių interesų registras

SKAIDRIS – kaidrių teisėkūros procesų informacinė sistema

VPIDĮ – Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas

VTEKĮ – Lietuvos Respublikos Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymas

EK – savivaldybės tarybos etikos komisija

1. Apie VTEK

Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK, Komisija) yra Lietuvos Respublikos Seimo įsteigta ir jam atskaitinga kolegiali institucija. Jos pagrindinė paskirtis – prižiūrėti, kad valdžios įstaigos ir jose dirbantys asmenys dirbtų sąžiningai, o priimami sprendimai būtų grindžiami aukštais skaidrumo ir atsakomybės standartais.

VTEK veikla – pagalba asmenims, deklaruojantiems privačius interesus, VPIDĮ laikymosi priežiūra ir kontrolė, lobistinės veiklos priežiūra ir politikų elgesio stebėseną. VTEK aptarnauja sekretoriatas, kurį sudaro valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis (toliau – sekretoriato darbuotojai).

1.1. VTEK aptarnaujamų asmenų ir organizacijų skaičius

Teisės aktas	Asmenų skaičius	Organizacijų skaičius
Lobistinės veiklos įstatymas	– apie 350 lobistų – apie 30 000 asmenų, kuriems gali būti daroma įtaka	– apie 4 000 viešojo sektoriaus subjektų
Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas	– apie 180 000 deklaruojančių asmenų	– apie 4 000 viešojo sektoriaus subjektų
Politikų elgesio kodeksas	– apie 1 500 savivaldybės tarybos narių	– 60 savivaldybių etikos komisijų

Taigi VTEK funkcijos tiesiogiai ar netiesiogiai apima nuoseklią dešimčių tūkstančių viešojo sektoriaus tarnautojų, darbuotojų, politikų, pareigūnų, lobistų ir kitų suinteresuotų šalių veiklos priežiūrą. Tokia apimtis reikalauja aktualių teisės aktų išmanymo ir veiksmingos administravimo sistemos palaikymo.

1.2. Situacijos apžvalga nuo 2016 m. iki dabar

Komisija nuo 2016 m. nuolat kreipiasi į Lietuvos Respublikos Seimo valdybą, Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetą, Vyriausybę ir Finansų ministeriją dėl papildomų lėšų skyrimo, siekdama užtikrinti deramą finansavimą visoms VTEK funkcijoms atlikti, nes:

- valstybės tarnautojų ir darbuotojų skaičius VTEK nesikeičia nuo 2016 m.;
- 2016 m. ir 2021 m. Seimo valdyba padidino etatų skaičių dar 8, bet finansavimo jiems nebuvo skirta;
- 2020 m. Seimas priskyre VTEK papildomų funkcijų (naujas Lobistinės veiklos įstatymas, išankstinis ginčų nagrinėjimas (buvusi teismų funkcija) ir pan.), bet joms įgyvendinti finansavimo nebuvo skirta. Dėl to Komisija privalo atlikti papildomas funkcijas turėdama tiek pat žmogiškųjų išteklių nuo 2016 m.;

- nuo 2021 m. VTEK administruoja naujas IT sistemas (PINREG, SKAIDRIS), tai apima IT sistemų tobulinimą ir priežiūrą;
- šiuo metu užtikrinamos tik pagrindinės VTEK funkcijos (tyrimų atlikimas, atsakymai į prašymus), o išankstinė (proaktyvi) prevencijos veikla – labai ribota;
- darbo užmokestis skirtas tik pagrindinėms funkcijoms atlikti.

1.3. Dėl nepakankamo finansavimo – ribotos galimybės vykdyti korupcijos rizikos stebėseną

Nedeklaruoti interesų konfliktai: trūkstant išteklių, VTEK negali veiksmingai stebėti visų asmenų, kuriems taikomi VPIDĮ reikalavimai. Be to, Komisijai kyla iššūkių įgyvendinant Europos Tarybos kovos su korupcija valstybių grupės (GRECO) ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) rekomendacijas dėl interesų konfliktų prevencijos ir valdymo.

Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi: dėl ribotos prevencijos veiklos stinga galimybių užkirsti kelią galimiems piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi atvejams, nes šiai veiklai nepakanka žmogiškųjų išteklių.

2. Palankių klientų rodiklis

Siekdama gauti savo klientų grįžtamąjį ryšį, nuo 2023 m. VTEK nusprendė taikyti „*Net Promoter Score*“ (NPS), dar vadinamą palankių klientų rodikliu (PKR). Šis rodiklis suteikia paprastą, bet galingą priemonę įvertinti paslaugų kokybę ir klientų palankumą.

Toliau pateiktoje lentelėje matyti apklausoje dalyvavusių respondentų skaičius. Didesnė imtis 2024 m. teikia platesnį duomenų spektrą ir leidžia geriau atskleisti viešojo sektoriaus organizacijų vadovų, atitikties pareigūnų ir deklaruojančiųjų grupių skirtumus.

Respondentų grupė	2023 m.	2024 m.
Vadovai	446	328
Atitikties pareigūnai	171	104
Deklaruojantieji	329	1 291

2023 m. apklausoje dalyvavo iš viso 946 respondentai, 2024 m. – 1 723. Dėl platesnės ir įvairesnės imties labiau išryškėja atskirų tikslinių grupių (vadovų, atitikties pareigūnų, deklaruojančiųjų) vertinimų skirtumai.

Šis vertinimas yra svarbus kaip:

Klientų pasitenkinimo matas: PKR atspindi, kiek tarnautojų, pareigūnų, darbuotojų, viešojo sektoriaus paslaugų gavėjų ar kitų suinteresuotų asmenų yra patenkinti VTEK teikiamomis

paslaugomis. Aukštas PKR rodiklis rodo, kad klientai yra palankūs ir linkę rekomenduoti VTEK paslaugas kitiems.

Lojalumo ir rekomendacijų indikacija: vertinant atskiriami „gerbėjai“ (9–10 balų) ir „peikėjai“ (0–6 balai). Ši metodika leidžia ne tik įvertinti esamą pasitenkinimą, bet ir numatyti klientų lojalumą ir paslaugų plėtros poveikį, – palankiausiai nusiteikę klientai gali padėti auginti organizacijos reputaciją.

Veiklos efektyvumo rodiklis: PKR apima klientų patirtį ir lojalumą, todėl tampa vienu iš pagrindinių veiklos efektyvumo vertinimo rodiklių, aiškiai parodo organizacijos stiprybes ir silpnybes, suteikdamas galimybę atlikti tikslines pataisas ir tobulinti paslaugų teikimą.

2.1. Palankių klientų rodiklio 2024 metais apibendrinimas

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pasitikėjimas VTEK yra didelis, bet skiriasi priklausomai nuo tikslinės auditorijos. Labiausiai šia institucija pasitiki atitikties pareigūnai – trys iš keturių (76 proc.) nurodė, kad pasitiki VTEK (9 arba 10 balų iš 10). Tiriamąja institucija pasitiki 58 proc. vadovų. Deklaruojančiųjų privačius interesus pasitikėjimo VTEK lygis siekia 35 proc., o nepasitikėjimo lygis – šiek tiek mažiau (29 proc.). Per metus didėjo atitikties pareigūnų (61 proc. → 76 proc.) ir vadovų (50 proc. → 58 proc.) pasitikėjimas VTEK. Deklaruojančiųjų privačius interesus pasitikėjimo lygis – stabilus.

Vadovų grupėje VTEK labiausiai pasitiki biudžetinių įstaigų vadovai (visų suteiktų balų vidurkis – 8,7 iš 10). Mažiausiai šia institucija pasitiki Seimo nariai, savivaldybių vadovai ir ministrai (vidurkis – 7,3), bet šie rezultatai turėtų būti nagrinėjami tik kaip tendencija dėl pernelyg mažo atsakymų skaičiaus (Seimo narių, savivaldybės vadovų ir ministrų grupėje – 23 atsakymai). Per metus reikšmingai didėjo biudžetinių įstaigų vadovų pasitikėjimas VTEK (53 proc. → 70 proc.).

Deklaruojančiųjų privačius interesus grupėje pasitikėjimą VTEK lemia šios institucijos žinomumas. Kuo daugiau žinoma apie VTEK veiklą ir pareigas, tuo aukštesnis pasitikėjimo lygis.

Maždaug du trečdaliai atitikties pareigūnų (65 proc.) sutinka, kad VTEK priimami sprendimai yra objektyvūs. Vadovų grupėje su tuo sutinka pusė (49 proc.), o deklaruojančiųjų privačius interesus – 34 proc. respondentų. Per metus labai pagerėjo atitikties pareigūnų nurodomas VTEK sprendimų objektyvumo vertinimas (56 proc. → 65 proc.), bet kitose grupėse rezultatai liko stabilūs.

Dauguma apklaustųjų nesutinka su teiginiu, kad VTEK yra baudžianti institucija, labiausiai su tuo nesutinka atitikties pareigūnai (82 proc. įvertino 0–6 balais).

Atitikties pareigūnai dažniausiai pritaria, kad VTEK padeda valdyti interesų konfliktus ar spręsti kitas interesų derinimo situacijas jų organizacijose (61 proc.). Iš vadovų su tuo sutinka 38 proc., o deklaruojančiųjų privačius interesus daugiau yra nesutinkančių (41 proc.) nei sutinkančių (31 proc.). Sutinkančių su minėtu teiginiu daugėjo visose grupėse.

Du iš penkių (40 proc.) atitikties pareigūnų sutinka su tuo, kad VTEK padeda nustatyti interesų konfliktų, konfliktų dėl atstovavimo, dovanų priėmimo, atvėsimo laikotarpio ir kt. riziką. Vertinimai šiuo klausimu per metus išliko stabilūs.

Prereikus konsultacijos dėl interesų konfliktų valdymo vadovai dažniau rinkęsi kreiptis į savo organizacijos atitikties pareigūną arba į VTEK. Valstybinių ir savivaldybės įmonių vadovai dažniau kreiptęsi į atitikties pareigūną, o savivaldybių vadovai, Seimo nariai, ministrai – į VTEK. Per metus sumažėjo tų, kurie kreiptęsi į nepriklausomus teisininkus ar ekspertus.

Dauguma (90 proc.) atitikties pareigūnų nurodė, kad žino apie VTEK nuotolinius mokymus, kone pusė jų (45 proc.) teigia, kad jais dažnai naudojasi. VTEK atitikties testai žinomi 7 iš 10 (68 proc.) atitikties pareigūnų, maždaug 6 iš 10 (58 proc.) vertina juos kaip naudingus (9 arba 10 balų iš 10).

VTEK nuomonėmis ir išaiškinimais, skelbiamais interneto svetainėse, dažnai domisi maždaug pusė atitikties pareigūnų (49 proc. teikė 9 arba 10 balus iš 10). Per metus domėjimosi vidurkis padidėjo (6,9 → 7,9 balų iš 10).

PINREG sistema vertinama gerai, vertinimas palyginti su 2023 m. gerėja. Dauguma atitikties vadovų sutinka su tuo, kad sistema yra patogi, padeda atlikti atitikties pareigūno funkciją (vidurkis augo 7,9 → 8,2 balų iš 10), deklaruoti privačius interesus (vidurkis augo 8,5 → 8,9 balų iš 10). Deklaruojančiųjų privačius interesus nuomonė apie PINREG taip pat pagerėjo nuo 40 proc. iki 48 proc. (9 arba 10 balų iš 10).

Didžioji dalis respondentų per pastaruosius metus teikė privačių interesų deklaraciją. Atitikties pareigūnai dažniau nei kitos tikslinės grupės ir aktyviau nei prieš metus ieškojo informacijos VTEK interneto svetainėje (40 proc. → 69 proc.), konsultavosi su šia institucija telefonu (31 proc. → 53 proc.) arba raštu (20 proc. → 41 proc.). Kas penktas vadovas (21 proc.) ieškojo informacijos VTEK interneto svetainėje.

Konsultacijos telefonu vertinamos labai gerai, ypač atitikties pareigūnų. Vidutiniai asmenų, deklaruojančių privačius interesus, vertinimai reikšmingai pagerėjo (vidurkis augo nuo 8,4–9,0 iki 8,9–9,6 iš 10), o atitikties pareigūnų išliko stabilūs.

Atsakymų į paklausimą el. paštu arba raštu vertinimas geras, bet atitikties pareigūnų vertinimai, palyginti su 2023 m., prastėjo (vidurkis nuo 9,0–9,2 iš 10 iki 8,5–8,6 iš 10). Asmenų, deklaruojančių privačius interesus, vertinimai išliko stabilūs.

Interneto svetainės vertinimo balai padidėjo, ji šiuo metu yra vertinama gerai.

3. VTEK tyrimų 2024 m. apžvalga ir esminės išvados

Toliau pateikiama 2020–2024 m. statistika, susijusi su Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos vykdomais galimų pažeidimų tyrimais. Nors 2024 m. tyrimų rezultatai kai kuriais aspektais skiriasi nuo ankstesnių metų (pavyzdžiui, mažiau gauta pranešimų dėl Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo (VPIDI) pažeidimų, o lobistinės veiklos srityje pastebimas tik nedidelis pokytis),

pagrindinės 2023 m. išvados dėl tyrimų pobūdžio, prižasčių ir savivaldybių etikos komisijų sprendimų kokybės iš esmės lieka tos pačios.

3.1. Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas (VPIDĮ)

Rodiklis	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
Gautų pranešimų skaičius	338	358	242	247	215
PRE tyrimai dėl VPIDĮ	102	118	97	36	54
Raginimai pateikti, patikslinti, papildyti deklaraciją	90	78	54	24	24
Atliktų tyrimų skaičius	119	71	55	24	28
Konstatuot pažeidim	76	44	35	19	25
Pažeidim nenustatyta arba tyrimas nutrauktas	43	27	20	5	3
Apskųstų teismui sprendimų skaičius	16	8	7	7	3
– išnagrinėta teismuose, sprendimai įsiteisėjo	16	8	5	3	0
– iš jų nepalankių VTEK sprendimų	2 ir 2 iš dalies	1 ir 1 iš dalies	0	0	0

- **Mažėja gautų pranešimų skaičius:** 2024 m. gauta 215 pranešimų (2023 m. – 247). Daug pranešimų neatitinka nustatytų turinio reikalavimų, t. y. nenurodomi duomenys ir informacija, be kurių neįmanoma pradėti tyrimo, arba nurodytų aplinkybių tyrimas nėra VTEK kompetencija, todėl tyrimai tokiais atvejais nepradedami.
- **Konstatuotų pažeidimų dalis išlieka didelė:** 2024 m. atlikti 28 tyrimai, iš jų 25 atvejais konstatuoti pažeidimai (3 atvejais pažeidimų nenustatyta arba tyrimas nutrauktas). Tai rodo, kad VTEK tyrimą paprastai pradeda tik turėdama pakankamai pagrįstų duomenų.
- **Apskųstų teismui VTEK sprendimų** sumažėjo iki 3, jų nagrinėjimas dar nebaigtas.

Pagrindinės išvados:

- Daugelis pareiškimų (skundų) yra nepagrįsti ir nepriskirtini VTEK kompetencijai.
- Tyrimų skaičiaus mažėjimą lemia išankstiniai veiksmai (PRE tyrimai), t. y. pirminė pranešimo analizė, raginimai patikslinti deklaracijas ir pan., kuriuos taikant pradedami nagrinėti tik pagrįsti atvejai.
- VTEK vadovaujasi teismų formuojama praktika ir pažeidimus nustato tik esant tiesioginiam, akivaizdžiam interesų konfliktui, kai asmens atlikti tarnybiniai veiksmai aiškiai susiję ir su jo privačiais interesais.

3.2. Lobistinės veiklos įstatymas (LVĮ)

Rodiklis	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
Gautų pranešimų skaičius	25	15	21	17
PRE tyrimai dėl LVĮ	–	–	–	6
Atliktų tyrimų skaičius	20	6	6	2
– VTEK konstatuoti pažeidimai dėl lobisto nedeklaruotos lobistinės veiklos	1	0	1	0
– VTEK konstatuoti pažeidimai dėl į lobistų sąrašą neįrašytų asmenų lobistinės veiklos	11	2	3	2
Apskųstų teismui sprendimų skaičius	5	1	0	1
– išnagrinėta teismuose, sprendimai įsiteisėjo	4	0	0	0
– iš jų nepalankių VTEK sprendimų	2	0	0	0

Pagrindinės pastabos (2024 m.)

- Gauta 17 pranešimų, pradėti 6 pirminiai (PRE) tyrimai, atlikti 2 tyrimai.
- 2 atvejais nustatyta, kad veikta neturint atitinkamo lobisto statuso.
- Vienas VTEK sprendimas apskųstas teismui, bylos nagrinėjimas nebaigtas.

3.3. Išankstinis ginčų nagrinėjimas (dėl savivaldybių tarybų etikos komisijų sprendimų)

Rodiklis	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
VTEK gautų skundų skaičius	21	56	24	17	43
– Teikė pareiškėjas (pilietis, politikas, žurnalistas) dėl EK sprendimo	12	30	13	8	21
– Teikė tiriamasis (politikas), kuri pažeidimą konstatavo EK	9	26	11	9	22
Nepriimtų skundų skaičius	6 (15)	13 (43)	14 (10)	8 (9)	20 (23)
Išnagrinėtų bylų skaičius	12	40	12	8 (1 perkelta s į 2024 m.)	22 (2 perkelti į 2025 m.)
– VTEK patenkino skundą, panaikino EK sprendimą	6	21	7	8	19

Pagrindinės pastabos:

- Gautų skundų padaugėjo iki 43 (buvo 17). Tikėtina, kad tai susiję su 2023 m. savivaldybių rinkimais ir naujųjų tarybų veikla.
- Išnagrinėtos 22 bylos, 19 atvejų savivaldybių etikos komisijų (EK) sprendimai panaikinti.
- Dalis bylų (pavyzdžiui, gautos gruodžio mėn.) perkeliama į kitus metus.
- Savivaldybių etikos komisijų sprendimai neretai naikinami dėl svarbių procedūrinių pažeidimų.
- Kodekso taikymas dažnai apsiriboja formalia procedūra, nesukuriančia abipusio pasitikėjimo ir konstruktyvios politikų ir bendruomenių komunikacijos.
- Kyla institucinio interesų konflikto rizika, nes VTEK privalo konsultuoti ir politikus, ir pačias etikos komisijas, o vėliau priimti galutinį sprendimą dėl jų ginčo.

Achilo kulnas (silpnybės)

2024 m. itin išaugo išankstinio ginčų nagrinėjimo (IGN) bylų skaičius: iš viso gauti 43 nauji skundai (2023 m. – vos 17). Dėl tokių apimčių VTEK Tyrimų skyriaus darbo krūvis neproporcingai padidėjo.

Jei ateityje IGN bylų skaičius dar labiau didės, VTEK dėl griežtų nagrinėjimo terminų, nustatytų teisės aktuose, gali būti priversta mažinti ar visiškai atsisakyti prevencijos priemonių (mokymų, konsultacijų, analizės).

Papildoma išankstinio ginčų nagrinėjimo funkcija, kuri anksčiau buvo priskirta teismams, tampa tikru Achilo kulnu – esant dabartiniams ribotiems ištekliams, didelės apimties privalomas IGN procesas gali paralyžiuoti visą VTEK veiklą.

3.4. Įstatymo spraga ir galimybė piktnaudžiauti

2024 m. VTEK pirmąsyk per daugiau nei 25 veiklos metus susidūrė su atveju, kai negalėjo išreikalauti iš fizinių asmenų privalomų duomenų, reikalingų tiriant galimą privačių ir viešųjų interesų konfliktą. Teisinis reguliavimas šiuo metu leidžia VTEK kreiptis informacijos tik į viešojo sektoriaus subjektus ar juridinius asmenis, o fiziniams asmenims tos pareigos nenustatoma. Dėl to susiklostė teisinė aklavietė – negalint patvirtinti ar paneigti esminių faktų, tyrimas nepradėtas.

Siekdama užpildyti šią spragą, VTEK parengė VTEKĮ pataisų projektą, kuriame numatyta galimybė kreiptis į teismą tam, kad fiziniai ar juridiniai asmenys būtų privalomai įpareigoti pateikti tyrimui reikalingą informaciją. Deja, kol pataisos neįsigaliojo, VTEK neturi pakankamų priemonių veikti tokiais atvejais. Tai kenkia efektyviam galimų interesų konfliktų tyrimui ir gali mažinti visuomenės pasitikėjimą.

3.5. Kitų institucijų ir įstaigų atlikti tyrimai

Toliau teikiama informacija apie tai, kokie tyrimai buvo atliekami dėl galimų Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo (VPIDĮ) pažeidimų bei Politikų elgesio kodekso nuostatų pažeidimų. Ši informacija gali būti naudinga norint suprasti, kas atsakingas už tyrimų atlikimą, kokie yra tyrimų rezultatai ir kaip juos vertina pati Vyriausioji tarnybinės etikos komisija.

Kas atlieka tyrimus?

- **Institucija ar įstaiga, kurioje dirba asmuo.** Jei asmuo, dėl kurio gautas skundas, dirba tam tikroje institucijoje, ši institucija pati privalo atlikti galimo tarnybinio nusižengimo arba darbo pareigų pažeidimo tyrimą, arba (priklausomai nuo asmens statuso) tyrimą atlikti pagal VTEK įstatymo (VTEKĮ) ketvirtojo skirsnio nuostatas.
- **Įstaigą prižiūrinti aukštesnioji institucija.** Jei skundžiamas asmuo yra įstaigos vadovas, tyrimą atlieka jį į pareigas priėmęs ar paskyręs subjektas, arba kolegiali valstybės ar savivaldybių institucija.
- **Savivaldybių tarybų etikos komisijos** tiria savivaldybių merų ir savivaldybių tarybų narių tarnybinį elgesį.

Ką dar svarbu žinoti apie tyrimus?

Jei iš tyrimo medžiagos matyti, kad valstybės tarnautojas ar darbuotojas pažeidė VPIDĮ nuostatas, tai veika gali būti pripažįstama tarnybiniu nusižengimu (valstybės tarnautojų) arba darbo pareigų pažeidimu (dirbančių pagal darbo sutartį). Tyrimai dėl tarnybinių nusižengimų ar darbo pareigų pažeidimų atliekami pagal atitinkamus teisės aktus, o sprendimus priima pačios institucijos ar įstaigos.

Sprendimų pateikimas VTEK

Per 5 darbo dienas nuo sprendimo priėmimo institucija turi pateikti VTEK savo priimtą sprendimą ir visą tyrimo medžiagą.

Jei atlikus tarnybinio nusižengimo (ar darbo pareigų pažeidimo) tyrimą nustatomas VPIDĮ pažeidimas, priimtas sprendimas siunčiamas VTEK dėl korupcijos prevencijos. Tokiu atveju atlikto tyrimo medžiagos VTEK nevertina.

2024 m. savivaldybių tarybų etikos komisijų (EK) atliktų tyrimų duomenys

Per 2024 metus VTEK gavo informaciją iš savivaldybių tarybų EK apie 59 atliktus tyrimus, susijusius su galimais VPIDĮ ir Kodekso nuostatų pažeidimais.

Iš jų 13 sprendimų buvo priimti dėl VPIDĮ nuostatų (ne)pažeidimo.

2024 m. VTEK įvertino 13 minėtų etikos komisijų atliktų tyrimų medžiagą ir, suabejojusi dėl galimo netinkamo VPIDĮ nuostatų taikymo, dėl 4 iš jų nusprendė pradėti savarankiškus tyrimus.

3.6. Pagrindinės išvados dėl tyrimų

VPIDĮ tyrimai: gautų pranešimų skaičius mažėja, bet kone absoliuti dauguma pradėtų tyrimų baigiasi VPIDĮ nuostatų pažeidimo pripažinimu. Apskųstų teismui sprendimų skaičius mažėja. Be to, teismas (įskaitant ir galutinius sprendimus priimančią Lietuvos vyriausiąją administracinę teisimą), išnagrinėjęs skundus dėl pastarųjų trejų metų laikotarpiu VTEK priimtų sprendimų, nepriėmė nė vieno VTEK nepalankaus sprendimo. Tokia tendencija, VTEK nuomone, rodo, kad VTEK priimami sprendimai yra pagrįsti objektyviais duomenimis ir teisės normomis, tinkamai teisiškai motyvuoti.

LVĮ tyrimai: nors tokių tyrimų nedaug, pasitaiko atveju, kai veikta neturint lobisto statuso. Vienas sprendimas apskųstas teismui, laukiama rezultatų.

Išankstinis ginčų nagrinėjimas (IGN): skundų dėl savivaldybių tarybų etikos komisijų sprendimų smarkiai padaugėjo.

Išteklių stoka: daugėjant IGN bylų kyla rizika, kad VTEK privalės daugiau laiko skirti tyrimams, ne prevencijai. Be to, tyrimų atlikimas gali gerokai užsitęsti ir VTEK nespės per nustatytą laiką išnagrinėti IGN skundų bei prašymų dėl apribojimų dirbti ir atstovauti išimčių taikymo.

Apibendrinimas

2024 m. statistikos duomenimis, nors gautų pranešimų dėl VPIDĮ mažėja, didesnė dalis pradėtų tyrimų patvirtina buvus pažeidimą. VTEK darbą sunkina IGN bylų skaičiaus padidėjimas.

Kol nebus patobulintas teisinis reguliavimas (pavyzdžiui, dėl fizinių asmenų duomenų pateikimo) ir padidinti VTEK išteklių bei žmogiškieji resursai, dalies prevencijos veiklos gali tekti atsisakyti.

4. Prevencija ir atitiktis

4.1. VTEK mokymai: strateginis posūkis nuo tiesioginių (vykstančių per „Microsoft Teams“ programą) prie 24/7 nuotolinių e. mokymų

Toliau aptariami VTEK mokymų pokyčiai 2021–2024 m., ypač nuo 2024 m. pradėjus nuotolinius e. mokymus PINREG platformoje.

4.1.1. Tiesioginiai mokymai (per „Teams“ programą)

Mokymai vyksta gyvai, t. y. nustatytu laiku, naudojantis „Teams“ (ar kita panašia) programa. 2024 m. VTEK organizavo daugiausia tiesioginių mokymų atitikties pareigūnams, nes jie yra atsakingi už VPIDĮ ir LVĮ pažeidimų rizikos nustatymą ir jos valdymą savo organizacijose.

Tokius mokymus planuojama tęsti, siekiant ir toliau didinti atitikties pareigūnų kompetenciją ir kelti kvalifikaciją.

Mokymo programa	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.	Iš viso
Interesų derinimo mokymai per „Teams“	4 130	1 420	152	1 125	6 827
Lobistinės veiklos mokymai per „Teams“	2 023	1 300	131	0	3 454
Iš viso dalyvių:	6 153	2 720	283	1 125	10 281

4.1.2. Nuotoliniai e. mokymai (24/7)

Ataskaitiniais metais VTEK perėjo prie 24/7 e. mokymų dėl kelių pagrindinių priežasčių, siekdama spręsti praktinius ir kokybinius iššūkius. Ši strategija atsirado reaguojant į besiplečiančią mokymų auditoriją ir VTEK žmogiškųjų išteklių trūkumą.

- **Didelė auditorija.** Lietuvoje yra apie 180 tūkst. deklaruojančių asmenų, todėl tiesioginių mokymų jau nepakanka, be to, juos organizuoti tokiai didelei auditorijai yra itin sudėtinga dėl laiko ir žmogiškųjų išteklių trūkumo. E. mokymai leidžia pasiekti visus dalyvius, nepriklausomai nuo laiko ir jų buvimo vietos.
- **Žinių patikra ir individualus įvertinimas.** Naudodamasi žinių patikrinimų testais, VTEK gali tiksliau nustatyti kiekvieno dalyvio gebėjimus, stipriąsias ir silpnąsias sritis, pritaikyti mokymo programas atsižvelgdama į realų žinių lygį.
- **Valdymo ir ataskaitų teikimo patogumas.** Elektroninėje mokymų platformoje (PINREG) integruotos ataskaitų generavimo sistemos realiu laiku rodo mokymų eigą. Tai leidžia atitikties pareigūnams ir vadovams stebėti mokymosi procesą ir identifikuoti žinių spragas.
- **Riboti VTEK ištekliai.** Nors VTEK darbuotojų skaičius nedidelis (27 darbuotojai), perėję prie e. mokymų galime pasiekti daug platesnę auditoriją be papildomų investicijų į personalą.

E. mokymai organizuojami 24/7 principu, dalyviai gali prisijungti prie PINREG bet kuriuo metu.

Mokymo programa	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m. baigė mokymus	2024 m. kviešti asmenys
Privačių interesų deklaravimas	0	0	0	8 227	23 140
Lobistinė veikla	0	0	0	1 602	4 181
Interesų konfliktų identifikavimas ir valdymas	0	0	0	519	1 365
Apribojimai pasibaigus tarnybai	0	0	0	31	439
Iš viso (nuotoliniai 24/7)	0	0	0	10 379	29 125

4.1.3. Pagrindinės pastabos

- 2024 m. nuotolinių e. mokymų būdu mokyta kone tiek pat asmenų kaip per visus tiesioginius mokymus 2021–2024 metais.
- Deja, kvieštų mokytis asmenų skaičius gerokai didesnis negu mokymus baigusių (Privačių interesų deklaravimo kursas priskirtas 23 tūkst. asmenų, bet jį baigė tik 8 tūkst.). Reikėtų skatinti didesnę dalyvių aktyvumą.
- Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mokytis kvieštų ir mokymus baigusių asmenų skaičius tiesiogiai susijęs su mokymo kurso įkėlimo į PINREG data. Privačių interesų deklaravimo kursas buvo prieinamas ataskaitinių metų pradžioje, o Interesų konflikto identifikavimo ir valdymo bei Apribojimų pasibaigus tarnybai mokymų programos per PINREG tapo prieinamos tik ataskaitinių metų pabaigoje (lapkričio gale). 2024 m. buvo susitelkta į šių mokymo programų parengimą, o kitais metais planuojama skirti daugiau dėmesio jų sklaidai.

4.2. Etikos lygmens įsivertinimo testai

2023 m. VTEK pradėjo naują iniciatyvą – parengė tris atitikties testus (klausimynus), skirtus viešojo sektoriaus organizacijoms įsivertinti atitiktį VPIDĮ ir LVĮ nuostatoms. Testai (klausimynai) pritaikyti skirtingiems atsakomybės lygiams ir funkcijoms.

Kodėl reikalingi atitikties testai (klausimynai)?

- **Skaidrumo užtikrinimas.** VTEK, prižiūródama VPIDĮ ir LVĮ įgyvendinimą, siekia padėti organizacijoms laiku nustatyti ir valdyti interesų konfliktų, korupcijos ar neteisėtos lobistinės veiklos riziką.
- **Veiksmingas rizikos valdymas.** Pagal tarptautinius standartus (pavyzdžiui, ISO 31000), nevaldoma rizika gali sukelti finansinių nuostolių ir teisinių pasekmių, padaryti žalą reputacijai.

- **Praktinė pagalba.** Remdamasi testų (klausimynų) atsakymais, VTEK teikia individualizuotas rekomendacijas, kaip tobulinti privačių interesų deklaravimo, nusišalinimo procedūras, atskleisti lobistinę įtaką.

Kokie yra sukurti testai (klausimynai)?

1. Bendrasis organizacijos atitikties įšivertinimo klausimynas

Iš dviejų dalių: pirmoji dalis skirta įšivertinti VPIDĮ nuostatų laikymąsi, antroji dalis – toms organizacijoms, kurioms aktualus LVĮ.

2. Klausimynas atitikties pareigūnui (įgaliotam asmeniui)

Padedą nustatyti, ar atitikties pareigūnas turi pakankamus įgaliojimus, teisę rengti išankstines rašytines rekomendacijas ir pan.

3. Klausimynas organizacijos vadovui

Orientuotas į strateginius aspektus: ar organizacijoje egzistuoja rizikos valdymo sistema, apimanti viešųjų ir privačių interesų konfliktų prevenciją, ar atliekamas aukščiausiojo lygmens vadovų veiklos rizikos vertinimas ir kt.

Kaip taikomi testai (klausimynai)?

- **Savianalizė.** Viešojo sektoriaus organizacijos prisijungia prie PINREG ir atlieka atitinkamą testą (klausimyną).
- **VTEK rekomendacijos:** Organizacijos, atlikusios testą (klausimyną), mato savo įšivertinimo rezultatus (gali surinkti iki 100 proc.), pagal kuriuos iškart pateikiamos gairės, kaip gerinti deklaravimo ir (ar) nusišalinimo procedūras, kitos konkrečios priemonės veiklai tobulinti tose srityse, kuriose organizacijos patiria sunkumų valdydamos atitikties VPIDĮ ir LVĮ nuostatoms riziką.
- **Nuolatinis tobulėjimas.** Organizacijos, reguliariai atliekančios testus (klausimynus), gali stebėti savo pažangą valdant atitikties riziką.

Iniciatyvos rezultatai 2024 metais

2024 m. 170 viešojo sektoriaus organizacijų buvo pakviestos atlikti atitikties testus (klausimynus):

- 100 biudžetinių įstaigų (ministerijos, ministerijoms pavaldžios įstaigos, Vyriausybės įstaigos ir Vyriausybei atskaitingos įstaigos, institucijos, atskaitingos Lietuvos Respublikos Seimui, ir kt.);
- 40 viešųjų įstaigų (ligoninės, universitetai, kolegijos ir kt. viešosios įstaigos, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė);
- 30 akcinių ir uždaryjū akcinių bendrovių, valdomų valstybės.

Testo pavadinimas	Išsīsta	Atsakē	Organizacijū, kuriū rezultatas 80 ir daugiau proc., dalis %	Organizacijū, kuriū rezultatas nuo 50 iki 80 proc., dalis %	Organizacijū, kuriū rezultatas mažiau negu 50 proc., dalis %
BĪ Bendrieji organizacijos atitikties įsivertinimo klausimai, I dalis (VPIDĪ)	100	86	19,77	66,28	15,12
BĪ Bendrieji organizacijos atitikties įsivertinimo klausimai, II dalis (LVĪ)	100	88	64,77	11,36	23,86
BĪ Klausimai atitikties pareigūnui	100	90	58,89	32,22	8,89
BĪ Klausimai organizacijos vadovui	100	80	57,5	41,25	2,5
VšĪ Bendrieji organizacijos atitikties įsivertinimo klausimai, I dalis (VPIDĪ)	40	27	14,81	66,67	18,52
VšĪ Bendrieji organizacijos atitikties įsivertinimo klausimai, II dalis (LVĪ)	40	26	15,38	11,54	73,08
VšĪ Klausimai atitikties pareigūnui	40	26	42,31	30,77	26,92
VšĪ Klausimai organizacijos vadovui	40	26	61,54	30,77	7,69
AB ir UA B Bendrieji organizacijos atitikties įsivertinimo klausimai, I dalis (VPIDĪ)	30	23	17,39	82,61	0
AB ir Klausimai atitikties pareigūnui	30	23	91,3	8,7	0

UA B						
AB ir UA B	Klausimai organizacijos vadovui	30	23	95,65	4,35	0

Įvertinus testų (klausimynų) rezultatus darytinis išvadas:

1. Organizacijos noriai atliko testus, vertindamos galimybę išsiaiškinti veiklos atitiktį teisės aktų reikalavimams ir imtis reikalingų priemonių organizacijos veiklai tobulinti valdant atitikties riziką.
2. Atitikties VPIDĮ reikalavimams rizika ir veiklos rizika geriausiai valdomos AB ir UAB, prasčiausia situacija yra VŠĮ.
3. Išskirtinos sritys, kuriose valdydamos riziką organizacijos patiria sunkumų arba šiose veiklos srityse rizika nėra valdoma:

3.1. Atitiktis VPIDĮ nuostatomis ir interesų konfliktų valdymas:

- 3.1.1. deklaruojantys asmenys nesupažindinami su organizacijos vadovo patvirtintu pareigų, kurias einantys asmenys privalo deklaruoti privačius interesus, sąrašu;
- 3.1.2. organizacijose nėra vertinama rizika, susijusi su kandidatavimu eiti pareigas valstybės tarnyboje;
- 3.1.3. valstybės tarnyboje dirbantys asmenys nėra supažindinami su VPIDĮ 12 straipsnyje jiems nustatytais atstovavimo apribojimais;
- 3.1.4. ne visose organizacijose užtikrinamas viešųjų ir privačių interesų derinimo rizikos valdymo veiklos tęstinumas.

3.2. Atitiktis LVĮ nuostatomis:

- 3.2.1. prasčiausia atitiktis LVĮ nuostatomis yra viešosiose įstaigose;
- 3.2.2. organizacijos nėra parengusios ir patvirtinusios patirtos lobistinės įtakos deklaracijų pildymo ir pateikimo tvarkos aprašo.

3.3. Atitikties pareigūno funkcijos ir jam suteikti įgaliojimai:

- 3.3.1. atitikties pareigūnai neatlieka aukščiausiųjų organizacijos vadovų interesų derinimo rizikos vertinimo;
- 3.3.2. atitikties pareigūnai nekonsultuoja organizacijos darbuotojų patirtos lobistinės įtakos deklaravimo, lobistinės veiklos atpažinimo, bendravimo su lobistais klausimais;
- 3.3.3. atitikties pareigūnams nesuteikta teisė prisijungti prie PINREG kaip organizacijos atstovams (biudžetinės organizacijos ir VŠĮ);
- 3.3.4. atitikties pareigūnams nesuteiktos teisės, įgaliojimai pagal VPIDĮ (biudžetinės organizacijos ir VŠĮ);

3.3.5. atitikties pareigūnų funkcijos nėra įtvirtintos jų pareigybės aprašyme (AB ir UAB).

4.3. Vidaus kontrolės sistemos dalis

VPIDĮ kontrolė (šeštasis skirsnis), kuria siekiama užkirsti kelią galimiems interesų konfliktams viešojo sektoriaus organizacijose, yra laikoma sudėtine vidaus kontrolės sistemos dalimi. Tai itin svarbu kalbant apie kontrolės aplinką ir atitiktį (angl. *compliance*) teisės aktams. Puikus būdas įvertinti, kaip konkrečios organizacijos integruoja interesų konfliktų rizikos valdymą į savo vidaus kontrolės sistemas, – pagal trijų gynybos linijų principą.

Tai yra integruota rizikos valdymo sistema, kurioje pirmoji (veiklos) linija apima kasdienes darbuotojų ir vadovų veiklas, antroji (atitikties, rizikų valdymo funkcijos) – specialius asmenis, prižiūrinčius interesų konfliktų riziką ir lobistinės veiklos skaidrumą, trečioji (vidinis ar išorinis auditas) – objektyvų vertinimą, ar pirmosios dvi linijos veikia efektyviai.

Toliau pateikiami duomenys apie tai, kaip viešajame sektoriuje galima įvertinti VPIDĮ pažeidimo riziką pagal statistinius duomenis, fiksuojamus PINREG sistemoje.

Pirmoji linija: 4 000 organizacijų ir 180 000 deklaruojančių asmenų

- Iš viso apie 4 000 viešojo sektoriaus subjektų privalo vadovautis Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymu (VPIDĮ) bei Lobistinės veiklos įstatymu (LVĮ).
- Apie 180 000 asmenų (valstybės tarnautojai ir kiti privalantieji deklaruoti privačius interesus) turi laiku atnaujinti deklaracijas, nusišalinti kilus interesų konflikto situacijai ir vengti neskaidrios lobistinės įtakos.
- Pirmajai linijai būtina aiški informacija, paprastos procedūros ir išankstinis vidinis mokymas.

Antroji linija: atitikties pareigūnų trūkumas ir menkas aktyvumas

Viešojo sektoriaus organizacijose antrosios linijos funkcijas atlieka atitikties pareigūnai (arba kiti įgalioti asmenys), prižiūrintys VPIDĮ ir LVĮ nuostatų įgyvendinimą. Vis dėlto realūs skaičiai rodo tam tikrus nesklandumus:

1. Registracija PINREG sistemoje:

- Iš galimų 4 000 organizacijų yra tik 1 000 užsiregistravusių atitikties pareigūnų (25 proc.).
- Tarp tų 1 000 registruotų asmenų tik apie 100 (10 proc.) turi pakankamus įgaliojimus ir kompetenciją.
- Dauguma organizacijų vis dar neturi paskirtų specialistų, gebančių taikyti ir prižiūrėti interesų konfliktų valdymo procedūras.

2. Mokymų organizavimas:

- Iš 1 000 užsiregistravusių atitikties pareigūnų tik 5 savarankiškai sukūrė naujas nuotolinių mokymų programas PINREG sistemoje.
- 130 iš 1 000 priskyrė (savo ar VTEK parengtus) mokymus savo įstaigos darbuotojams. Taigi daugumai institucijų stinga iniciatyvos ir gebėjimų pasitelkti e. mokymus.

3. Nusišalinimų ir nušalinimų tvarka:

- Pagal VPIDĮ 11 straipsnį, kiekvienas deklaruojantis asmuo privalo nusišalinti, kai kyla interesų konfliktas. Esant reikalui, atitikties pareigūnas organizuoja nušalinimo procedūrą ir, jei taikoma, praneša apie ją VTEK per PINREG.
- 2024 m. duomenimis, 119 atitikties pareigūnų teikė pranešimus dėl nusišalinimų arba nušalinimų.

Toliau teikiami duomenys apie pranešimus (per 2024 metus):

Pranešimų apie nu(si)šalinimus intervalas	Organizacijų skaičius
200–300	1
150–199	1
100–149	1
50–99	6
30–49	4
20–29	1
10–19	3
5–9	3
2–4	22
1	59

4. Organizacijos struktūros suformavimas PINREG

- Iš 1 000 atitikties pareigūnų tik 230 yra suformavę savo organizacijos struktūrą PINREG sistemoje.
- Jei struktūra nesuformuota, pareigūnas negali tinkamai parsisiųsti savo įstaigos darbuotojų deklaruotų duomenų, jų analizuoti ir įvertinti galimų interesų konfliktų rizikos.

5. Trijų kriterijų įgyvendinimas (organizacijos struktūra, nusišalinimai ir nušalinimai, mokymų priskyrimas):

- Tik 41 organizacija (iš 4 000) atitinka visus tris rodiklius, t. y. turi PINREG suformuotą struktūrą, priskyrė darbuotojams mokymus, suvedė duomenis apie nusišalinimus ar nušalinimus.
- 51 organizacija atitinka bent du kriterijus iš trijų nurodytų.
- Kitos apskritys neturi tokios praktikos.

Trečioji linija: menkos galimybės vykdyti nepriklausomą auditą

Tam, kad galėtų veikti trečioji – vidinio (ar išorės) audito linija, būtina, kad antroji linija užtikrintų tinkamą duomenų ir procedūrų pagrindą. VTEK žiniomis, pasitaiko tik pavienių iniciatyv išsamiau vertinti interesų konfliktų valdymo efektyvumą (ar audituoti lobistinės veiklos riziką).

Rezultatas – trečiosios linijos praktinė nauda kol kas minimali, o auditų rekomendacijos, jei ir pateikiamos, neretai lieka neįgyvendintos dėl riboto antrosios linijos pajėgumo.

Galimi sprendimai:

- Stiprinti atitikties pareigūnų kompetenciją ir įgaliojimus, numatant papildomą jų rengimą ar sertifikavimą.
- Didinti vadovų įsitraukimą, aiškiai nustatant atsakomybę už tai, kad būtų įgyvendintos atitikties priemonės (struktūros PINREG suformavimas, mokymų priskyrimas ir pan.).
- Sistemingai atlikti auditą, t. y. skatinti vidinio ir išorinio audito tarnybas reguliariai vertinti VPIDĮ ir LVĮ laikymąsi bei teikti konkretų atgalinį ryšį.

Didesnis antrosios ir trečiosios gynybos linijų veiksmingumas lemtų geresnę interesų konfliktų prevenciją ir lobistinės veiklos viešajame sektoriuje skaidrumą, taip didinant pasitikėjimą valstybės institucijomis ir užtikrinant tarnybinę etiką.

4.4. Lobistinė veikla

Toliau apžvelgiama, kaip 2021–2024 m. keitėsi lobistinės veiklos statistika (lobistų fizinių ir juridinių asmenų skaičius, deklaracijų skaičius), taip pat platesnis teisinis ir praktinis kontekstas.

4.4.1. Esama statistika (2021–2024 m.) ir bendrosios tendencijos

Lobistinė veikla	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
Fiziniai asmenys, įrašyti į lobistų sąrašą	36	14	19	9
Juridiniai asmenys, įrašyti į lobistų sąrašą	120	19	41	14
Lobistų LVD (įtakos teisėkūrai deklaracijos)	860	627	635	573
Lobistinės veiklos epizodai (kryžminis deklaravimas)	253	233	157	112
Įtakdarių LVD (metinių deklaracijų skaičius)	170	139	209	138
Įtakdariai (juridiniai asmenys), teikiantys ataskaitas	42	6	27	10

4.4.2. Kada veikla laikoma lobistine?

Pagal LVĮ, lobistine veikla laikoma tikslinga įtaka teisėkūrai, kai:

1. yra atitinkamas subjektas (fizinis ar juridinis asmuo, veikiantis kaip lobistas arba privalantis įsiregistruoti kaip lobistas);
2. siekiama pakeisti, priimti ar panaikinti konkretų teisės aktą;
3. teikiamas aiškus pasiūlymas (argumentuojama, kodėl reikėtų tam tikrų pakeitimų)
4. akivaizdus tikslas įtikinti priimti pageidaujamą sprendimą.

Įstatyme taip pat įtvirtinta 12 išimčių (LVĮ 7 str.), pavyzdžiui, žiniasklaidos veikla, ekspertų dalyvavimas darbo grupėse, visuomenės konsultavimas TAIS sistemoje, peticijos ir kt.

4.4.3. 2023–2024 m. pokyčiai ir jų įtaka

- **Skaidrių teisėkūros procesų informacinė sistema (SKAIDRIS).** Lobistas, pildydamas deklaraciją, turi atsakyti į keturis pasitikrinimo klausimus. Jei deklaracija patvirtinama, valdžios atstovas informuojamas, kad būtų galima atlikti vadinamąją kryžminę patikrą, bet nemažai valdžios atstovų to nenori.
- **Ragavimo institutas (nuo 2023 m. rugsėjo 1 d.).** VTEK gali paraginti lobistus pateikti deklaraciją, ją patikslinti arba papildyti, kol nepradėtas tyrimas.

4.4.4. Bendrosios išvados

Nors LVĮ tobulinamas nuo 2021 m. ir diegiama SKAIDRIS, dalis lobistinės veiklos vis dar nedeklaruojama arba naudojamosi itin plačiomis išimtimis.

Skaidrų lobizmą galima laikyti teigiamu demokratinio proceso elementu, bet jis veiksmingas tik tada, kai visi dalyviai – ir lobistas, ir valdžios atstovas – laikosi įstatymo reikalavimų.

4.5. Asmenų tikrinimas, atvėsimo laikotarpis, deklaracijos

4.5.1. Atvėsimo laikotarpis

VPIDĮ ketvirtajame skirsnyje nustatoma, kad asmenims, baigusiems darbą valstybės tarnyboje, gali būti taikomi vadinamojo atvėsimo (angl. *cooling off*) laikotarpio apribojimai.

Pavyzdžiui, jeigu valstybės tarnautojas pastaraisiais savo darbo metais kontroliavo kokią nors įmonę, nustojęs eiti šias pareigas jis vienus metus negali toje įmonėje eiti pareigų. Taip pat tuo laikotarpiu buvęs valstybės tarnautojas ar darbuotojas, netekęs valstybės tarnyboje dirbančio asmens statuso, negali atstovauti fiziniams ar juridiniams asmenims buvusioje darbovietėje arba bet kurioje įstaigoje, kurios sistemai priklauso buvusi jo darbovietė.

Ar tai absoliutus draudimas?

Ne. VTEK, gavusi asmens prašymą, konkrečiais atvejais gali nuspręsti taikyti išimtį arba jos netaikyti. Sprendžiant, ar taikyti išimtį, atsižvelgiama į dokumentus, informaciją apie buvusio darbuotojo pareigas, jo atsakomybės apimtį, juridinio asmens teisinę formą ir priimtų sprendimų turinį. Pagal VPIDĮ taikytų apribojimų statistika:

VPIDĮ apribojimai	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
Apribojimas dirbti (15 str.)					
Prašymų skaičius	3	1	6	11	10 (išnagrinėti 8)
VTEK sprendimu taikyta išimtis	0	1	3	8	7
Apribojimai atstovauti (17 str.)					
Prašymų skaičius	0	0	1	0	1
VTEK sprendimu taikyta išimtis	0	0	1	0	0

Komentaras

Kad VTEK galėtų priimti sprendimus dėl išimties (netaikyti atvėsimo laikotarpio), reikia daugiau žmogiškųjų išteklių. Komisijai tenka įvertinti visus sprendimus, kuriuos tiesiogiai rengė, svarstė ar priėmė valstybės tarnyboje pareigas ėjęs asmuo per vienus metus. Sprendimų gali būti kelios dešimtys ar net keli šimtai, ir neretai tai atitinka tyrimo dėl galimo VPIDĮ nuostatų pažeidimo apimtį.

4.5.2. Kandidatų tikrinimas siekiant korupcijos prevencijos

Pagal Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo (KPI) nuostatas, Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) turi teisę rinkti informaciją apie asmenis, siekiančius eiti pareigas viešajame sektoriuje. Ši informacija, padedanti įvertinti galimą korupcijos riziką, gali būti gaunama iš kriminalinės žvalgybos subjektų, valstybės registru ir kitų šaltinių.

STT, rinkdama tokią informaciją, kreipiasi ir į VTEK dėl asmens ankstesnių pažeidimų, susijusių su viešųjų ir privačių interesų derinimu ar lobistine veikla, taip užtikrindama, kad prieš priimant asmenį į svarbias pareigas būtų įvertintas jo patikimumas.

Asmenų tikrinimas	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.	Iš viso
Patikrintų asmenų skaičius	2 650	3 125	3 947	5 214	5 876	20 812

Statistikos duomenimis, per pastaruosius penkerius metus VTEK iš viso patikrino per 20 000 asmenų, kuriems buvo taikoma korupcijos prevencijos procedūra. Šis procesas reikalauja nemažų VTEK žmogiškųjų išteklių ir kompetencijos.

4.5.3. Privačių interesų deklaracijų viešo skelbimo nutraukimas

Pagal VPIDĮ nuostatas, deklaruojantys asmenys, kurie netenka šio statuso (pavyzdžiui, baigia darbą valstybės tarnyboje), gali kreiptis į VTEK prašydami nutraukti viešą jų deklaracijų skelbimą. VTEK taip pat gali nutraukti deklaracijos viešą skelbimą savo iniciatyva, jeigu turi pagrįstų duomenų, kad asmuo nebeprivalo deklaruoti privačių interesų.

Taip užtikrinama, kad nebūtų viešinami jau neaktualūs duomenys apie asmens deklaruotas pareigas ar privačius interesus, kai jo nebesaisto deklaravimo pareiga.

4.5.4. Nutrauktas deklaracijų viešinimas (statistika):

Nutrauktas PID viešinimas	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.	Iš viso
Atvejai	974	4 035	2 125	3 517	4 801	15 452

Per pastaruosius penkerius metus VTEK nutraukė privačių interesų deklaracijų viešą skelbimą daugiau kaip 15 tūkstančių kartų. Ši procedūra reikalauja kruopštaus administravimo, nes deklaruojančių asmenų kaita Lietuvos viešajame sektoriuje yra didelė (apie 180 tūkstančių asmenų privalo deklaruoti privačius interesus).

5. Bendradarbiavimas

5.1. Konferencijos ir specializuoti seminarai

2024 metais VTEK dar intensyviau plėtojo nacionalinį bendradarbiavimą ir organizavo keletą didelių renginių ir seminarų, kurių tikslas – stiprinti atitikties praktikas ir gerinti interesų konflikto valdymą viešajame sektoriuje.

5.1.1. Tarptautinis ir nacionalinis dialogas lobizmo srityje

2024 m. balandžio 25–26 d. VTEK organizavo tarptautinį renginį „*Skaidraus lobizmo link*“, kuriame dalyvavo valstybės institucijų vadovai, atitikties pareigūnai ir užsienio šalių atstovai, atsakingi už lobizmo reguliavimą. Dalyviai dalijosi įžvalgomis ir idėjomis, kaip užtikrinti lobistų veiklos skaidrumą ir stiprinti abipusį bendradarbiavimą.

5.1.2. Konferencija apie viešąjį ir privatų interesą

Lapkričio 21–22 d. Vilniuje vyko konferencija „*Viešasis ir privatus interesas – tai nebūtinai konfliktas*“, skirta organizacijų vadovams, atitikties pareigūnams ir darbuotojams. Renginyje dalyvavę valstybės ir savivaldybių institucijų atstovai dalijosi savo patirtimi apie interesų konflikto situacijų valdymą. Renginio metu pabrėžta, kad atvira diskusija, etikos principai, vidaus kontrolė ir nepriklausomas auditas yra kertiniai elementai, užtikrinantys viešojo intereso dominavimą priimant sprendimus.

Konferencijos metu VTEK pirmą kartą įteikė vadovams, organizacijoms ir atitikties pareigūnams apdovanojimus už gerą interesų konflikto valdymą.

5.1.3. Specializuoti seminarai

Be didžiųjų konferencijų, 2024 metais VTEK organizavo aštuonis specializuotus seminarus, kuriuose tiesiogiai dalyvavo viešojo sektoriaus organizacijų atitikties pareigūnai. Seminarų temos apėmė įvairius aktualius klausimus:

- Kada ir kaip savivaldybių politikai ir darbuotojai turėtų nusišalinti nuo sprendimų priėmimo?
- Kokios yra naujovės pradedantiems dirbti atitikties pareigūnu ir kokiomis PINREG sistemos funkcijomis galima pasinaudoti?
- Kaip spręsti, kokius teisinius apribojimus taikyti asmenims, nustojusiems eiti pareigas valstybės tarnyboje?
- Kokiais būdais savivaldybių institucijose turėtų būti valdoma interesų konflikto situacija?

Dalyviai turėjo galimybę teikti klausimus, gauti ekspertų atsakymus ir išgirsti realius pavyzdžius, kaip suvaldoma interesų konfliktų rizika.

Nuotolinių mokymų apibendrinimas:

Savivaldybių ir valstybės institucijų bei įstaigų sistemos lygmens kompetencijų skirtumai

Valstybės institucijų, įstaigų atstovai, palyginti su savivaldybių institucijų lygmeniu, yra geriau susipažinę su pagrindinėmis VPIDĮ nuostatomis ir praktiniais jų taikymo aspektais: 26 proc. visų dalyvavusių mokymuose apie išankstinių rašytinių rekomendacijų rengimą jau yra taikę šį interesų konflikto valdymo institutą, savivaldybių institucijų ir įstaigų atstovų auditorijoje IRR rengusieji sudaro tik 14 proc.

Daugiau dėmesio savivaldybių institucijų ir įstaigų sistemos atstovams

Dauguma VTEK gaunamų skundų susiję su savivaldybių tarybų narių veikomis. 2024 m. laikotarpiu VTEK patenkino 18 iš 21 priimto skundo ir panaikino etikos komisijų sprendimus. Atsižvelgus į tai, buvo siekiama gilinti savivaldybių institucijų, įstaigų atstovų ir etikos komisijų narių žinias.

Atitikties pareigūno įgaliojimų ribos

Būtina apibrėžti atitikties pareigūno atliekamas funkcijas. Itin aktualu nustatyti savivaldybės atstovaujamosios (savivaldybės taryba), vykdomosios (savivaldybės meras) institucijų ir savivaldybės administracijos veiklos ribas, institucijų vadovų įgaliojimus ir jų suteikimo atitikties pareigūnams tvarką, etikos komisijų funkcijas.

5.2. Narystė tarptautinėse organizacijose

2024 m. VTEK aktyviai dalyvavo tarptautinių organizacijų veikloje, siekdama stiprinti kompetenciją ir dalytis sukaupta patirtimi.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO)

2024 m. VTEK atstovai aktyviai dalyvavo ir pristatė VTEK interesus EBPO organizuojamuose renginiuose.

Paryžiuje (Prancūzija) 2024 m. kovo 25–29 d. vykusiame EBPO organizuotame korupcijos prevencijos renginyje (*2024 OECD Global anti-corruption & integrity forum*) ir papildomame *Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia (ACN)* renginyje (*Fighting high-level corruption in Eastern Europe and Central Asia*) buvo išklaudyti dalyvių pranešimai korupcijos prevencijos, lobistinės veiklos priežiūros temomis, dalijamasi gerąja šalių patirtimi, akcentuojami svarbiausi iššūkiai ir nagrinėjama jų sprendimo problematika. Taip pat vyko apskritojo stalo konsultacijos dėl EBPO rengiamų lobistinės veiklos rekomendacijų (*Recommendation of the Council on Transparency and Integrity in Lobbying and Influence*) ir lobistinės veiklos priežiūros institucijų

atstovų (*Lobbying Commissioners, Registrars and Oversight Entities*) susitikimai. ACN sesijoje diskutuota apie aukščiausio lygmens korupciją ir prevencijos priemones jai mažinti.

2024 m. spalio 15–16 d. Vyriausiųjų viešojo sektoriaus skaidrumo ekspertų susitikime kalbėta apie EBPO parengtą kovos su korupcija ir skaidrumo apžvalgą, kuri parodė, kad EBPO šalys vis tvirčiau žengia skaidrumo keliu. Apžvalgoje pabrėžiama, kad tik dvylika EBPO šalių renka duomenis apie tai, ar viešojo sektoriaus organizacijos laikosi vidaus auditorių rekomendacijų, ir tik devynios šalys stebi, kokias pareigas užima aukšto rango pareigūnai, išėję iš viešojo sektoriaus organizacijų.

Susitikime ypač pabrėžta duomenų svarba skaidrumui didinti. Prieiga prie tikslų ir išsamių duomenų leidžia viešojo sektoriaus organizacijoms aptikti galimas korupcijos apraiškas ir suteikia galimybę užkirsti kelią korupcijai. Šios srities ekspertai supažindino su naujausiais korupcijos matavimo metodais.

Susitikimo metu vyko atskirų dalyvių grupių diskusijos apie tai, kaip geriau įgyvendinti numatytas skaidrumo priemones. Vieną diskusiją moderavo VTEK atstovė. Buvo prieita prie išvados, kad norint įgyvendinti skaidrumo priemones dažniausiai trūksta politinės valios, žmoniškųjų išteklių, o kai kuriose šalyse stinga ir teisinio reguliavimo.

Antikorupcinių institucijų tinklas „Europos partneriai prieš korupciją“ / „Europos Sąjungos valstybių narių kovos su korupcija kontaktinių punktų tinklas“ (EPAC / EACN)

- Įkūrimo metai: EBPO – 2004 m., EPAC / EACN – 2008 m.
- Dalyvių skaičius: apie 120 institucijų iš įvairių Europos Tarybos ir Europos Sąjungos valstybių narių.

2024 m. lapkričio 26–27 d. VTEK darbuotojai atstovavo Komisijai metinėje konferencijoje ir Generalinėje asamblėjoje Bukarešte, Rumunijoje. Konferencijoje buvo aptarti iššūkiai, su kuriais susiduriama tiriant tarptautinius korupcinius nusikaltimus, daug dėmesio skirta inovatyviems finansinių nusikaltimų tyrimo įrankiams, aukšto lygmens korupcijos byloms bei tarptautinio papirkinėjimo tyrimams, taip pat turto, gauto vykdant korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, susigrąžinimo procesams.

Grupinėse sesijose akcentuota vis didesnė didžiųjų duomenų analitikos reikšmė, jos rezultatų išankstinis taikymas siekiant atskleisti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, identifikuoti korupcijos riziką ir prisidėti prie sėkmingo bylų nagrinėjimo.

Renginyje buvo patvirtinta Bukarešto deklaracija, kuria siekiama sustiprinti valstybių bendrus įsipareigojimus dirbti kartu veiksmingiau kovojant su korupcija ir kuriant sąžiningą viešąjį sektorių.

Integralumo tinklas (*Network for Integrity*)

Jungia viso pasaulio organizacijas, kurios rūpinasi valstybės pareigūnų sąžiningumu, skaidrumu ir tarnybine etika.

2024 m. gruodžio 9 d. nuotoliniu būdu vyko plenarinė sesija tema „Integralumas ir atskaitomybė: dirbtinio intelekto vaidmuo naudojant duomenis ir kovojant su korupcija“. Renginio metu buvo diskutuojama apie skaidrumo, sąžiningumo, viešosios etikos ir atskaitomybės politikos indėlį į korupcijos prevenciją ir kovą su ja, taip pat aptariama dirbtinio intelekto, kaip kovos su korupcija priemonės, ateitis.

Europos tarnybinės etikos tinklas (ETET) (*European Network for Public Ethics*)

- Įkurtas 2022 m. Iniciatyvos pradininkė – Prancūzija.
- Tikslai: stiprinti tarnybinės etikos institucijų nepriklausomumą, keistis geraja praktika, teikti savitarpio pagalbą ES mastu.

2024 m. spalio 9–12 d. Komisijos atstovai dalyvavo Italijos Nacionalinės kovos su korupcija tarnybos (*Autorita Nazionale Anticorruzione*) organizuotoje konferencijoje „*Korupcijos prevencija Europoje: nauja perspektyva*“ ir ETET kasmetiniame susitikime Romoje.

Susitikime buvo pristatyta susisteminta tinklo narių praktika interesų konfliktų derinimo srityje, aptartas ETET 2024–2026 m. strateginis veiklos planas, 2 metų kadencijai išrinktas ETET prezidentas, – juo tapo Italijos nacionalinės kovos su korupcija tarnybos prezidentas Giuseppe Busia.

VTEK atstovai pristatė Komisijos veiklą reguliuojant interesų konfliktus, skaitė pranešimą apie rengiamus interesų konfliktų rizikos valdymo informacinės sistemos funkcionalumus.

Europos šalių, kuriose reguliuojama lobistinė veikla, tinklas

- Pradžia: 2018 m. VTEK dalyvavo parengiamajame susitikime.
- Dalyviai: atstovai iš Airijos, Prancūzijos, Austrijos, Didžiosios Britanijos (Škotijos ir Anglijos), Europos Komisijos ir Europos Parlamento.
- Tikslai: dalytis lobistinės veiklos reguliavimo patirtimi, aptarti veiksmingesnės kontrolės būdus, kasmet susitikus spręsti naujus uždavinius.

Kasmetinis šio tinklo narių susitikimas 2024 m. balandžio 24 d. vyko Vilniuje, jame dalyvavo atstovai iš užsienio šalių, kuriose yra reguliuojama lobistinė veikla, registruojami lobistai.

Susitikimo metu Vokietijos, Suomijos, kitų šalių atstovai pristatė savo patirtį administruojant lobistų registrus, buvo diskutuojama apie sunkumus, kurių patiria tinklo veikloje dalyvaujančios šalys, siekdamas, kad užsienio šalių interesų grupių daroma įtaka būtų atskleista ir skaidri.
